

ג. לפי כל הדעות לא הותר לטלטל מוקצה באופן ישיר משום געגועי התינוק כגון ליטול מוקצה כדי להביא לו [והלא אפילו באוחו התינוק דינר אסרו, שמא יבוא ליטלו בידו], ואף אם אנו מחשיבים נשיאת תינוק עם אבן בידו כטלטול שלא מן הצד, קל הוא מטלטול גמור מפני שכה אחר נושא את המוקצה. וכן מבואר בחזו"א מז, ג (וע' או"ח שכה, יז במגן אברהם ובהגר"א ופמ"ג, לענין האכלת מוקצה לקטן. וע"ע תהלה לדוד שט סק"ב; שבט הלוי ח"ה מג, א וח"ח עז, ב [וצ"ע במש"כ בח"ה שם שלרש"י לא התירו לאחוז ביד תינוק עם אבן אלא במקום סכנת חולי – והלא באבן לא מצינו איסור כלל באוחו בידו, ואף בלא געגועים, רק בדינר בלבד אסרו שמא יביאנו בידינו כשיפול, כממשמעות דברי רש"י ושאר פוסקים]).
ונראה שאם התינוק נושא מוקצה מן הצד, מותר לשאת את התינוק אף ללא חשש שיחלה, שלא יהא חמור מאילו הגדול עצמו מטלטל מן הצד לצורך.

דף קמב

'לא שנו אלא אבן אבל דינר לא'. לכאורה י"ל שנקטו דינר בדוקא ולא מטבע פחותה, פרוטה או מעה – שלא אסרו שמא יבוא אביו ליטלו בידי אלא בדבר חשוב ובעל ערך (ע' קדושין יב. [ובתוס' שם יא: ד"ה והרי], שרק דינר הוא בגדר 'דבר חשוב').

'ונינקטינהו בידיים – כדרכי אלעי אמר רב: בפירות המיטנפין, הכא נמי בפירות המיטנפין'. נראה שאין טעם ההתר משום הפסד אלא משום שהטלטול מתייחס אל הפירות המותרים ולא אל האבן. וכן בתרומה טמאה עם הטהורה. אלא שאם אפשר לו לנער ואינו מנער, מתייחס הטלטול גם אל המוקצה, אבל כאשר בניעורו יהיה הפסד הרי ניכר שאין הטלטול משום צורך המוקצה בטלטולו אלא על כרחו הוא מטלטלו. [ואפשר שזו כוונת הרמב"ם (כה, טז) במה שכתב 'ובמקום הפסד לא גזרו' – וצריך באור, לא יטלטל ולא יפסיד. ועוד, הלא גם לצורך מקומו התרנו לטלטל כבסמוך. אלא יש לפרש כוונתו כיון שטלטול המוקצה הוא משום הפסד לכך לא גזרו כאמור] (עפ"י חזון איש מז, כב).

'הכא בכלכלה פחותה עסקינן דאבן גופה נעשית דופן לכלכלה'. מדברי התוס' מבואר שהאבן אינה מהודקת לכלכלה להחשב כמותה אלא סותמת הפירצה שבכלכלה וזקוק לה להיותה מונחת שם, לכן אי אפשר לו לנער.

ואולם הרמב"ם (בהלכותיו) והטור מפרשים שהידק את האבן לכלכלה ופקע ממנה שם 'מוקצה' (כענין שאמרו לעיל קכה:), ולפי זה מותר אף בכלכלה ריקנית (עפ"י חזו"א מז, כב).

'לא שנו אלא שטהורה למטה וטמאה למעלה'. ואם תאמר הלא הטהורה נעשית בסיס לטמאה ותאסר הטהורה והכלכלה? יש לומר מפני שהניח עליה את הטמאה במקרה ולא בכוונה תחילה לצורך מסוים, הלכך דינו כדין 'שוכח' (עפ"י מגן אברהם שט סק"ו. ויש חולקים וסוברים שזהו בכלל 'מניח' ואסור (ע' ב"י שם מתרומת הדשן). אך דעת כמה אחרונים כמג"א, ובמקום הצורך יש להקל – ע' משנ"ב שם סק"ח ושער הציון).
ויש אומרים הטעם שלא נאסרה הטהורה, לפי שאין אוכל נעשה בסיס (עפ"י במאירי כאן בשם 'יש מפרשים').

'ואמאי הא קא מתקן? – רבי יהודה כר' אליעזר סבריא ליה דאמר תרומה בעינא מחתא...' ואם תאמר, הלא מודה רבי אליעזר שקודם שהעלה הסאה הכל אסור באכילה ולאחר שהורמה הותר השאר

(ע' תרומות ה,ו; תרומת הדשן נד), ואם כן מדוע אין כאן תורת 'מתקן' בהרמה זו?
 ויש לומר, כיון שבאותה הרמה אינו מיחל חלות התר בדבר האסור אלא גדרו כ'מברר' האיסור מתוך
 ההתר, ולא אסרו משום 'מתקן' אלא כאשר משנה חפצא דאיסורא להתר (עפ"י קהלות יעקב ביצה ח).

'סאה תרומה שנפלה למאה ולא הספיק להגביה עד שנפלה אחרת, הרי זו אסורה. ורבי שמעון מתיר.'
 רבי שמעון הולך לשיטתו בכל מקום שכל העומד להעשות כאילו נעשה, ואף כאן נחשב הדבר
 כאילו כבר הרים ונסתלק הדבר הראשון. אכן בשאר איסורים שאין צריך הרמה, מצטרפים יחד שתי
 הנפילות לאיסור, עכ"פ כל שלא נודע לו הדבר עד שנפל איסור נוסף. [ואין לומר אדרבה, רק כאן
 שצריך להרים סוברים חכמים שמצטרפים את הנפילה השניה לראשונה מאחר ועדיין לא הרים, משא"כ
 בעלמא כבר נתבטל האיסור וכמי שאינו – זה אינו, כי מה שצריך להרים היינו מפני הפסד ממון הכהנים
 ולא משום איסור התערובת [ויכול להיפטר בנתינת דמים], הלכך גם בשאר איסורים מצטרפים שתי
 הנפילות לאיסור] (עפ"י הרא"ש חולין פ"ז לו, הובא בתרומת הדשן נד. ע"ש [מש"כ שיכול להיפטר בדמים – אינו מפורש
 ברא"ש אלא בתרומת הדשן כתב כן בדעתו. ואין כן דעת התוס' בבכורות כב:]. וע"ע ר"ש תרומות ה,ח; רמב"ן ע"ז עג. ש"ך
 יו"ד צט קט; שערי ישר ג, יא; קהלות יעקב בכורות כא).

(ע"ב) 'היתה של עור – נותנין עליה מים עד שתכלה'. על פרטי דיני כיבוס בעור – ע"ע במובא בזבחים צד.

הנה העתקה משם בענין ניקוי דברים העשויים מחומרים סינטטיים:
 כתב בספר שמירת שבת כהלכתה (טו,מ) שמגפי גומי וכדומה, (שאינ בהם בד או חוטים טבעיים – שדין שרייתם
 ככיבוס) – מותר לשרותם במים או להזרים עליהם מים, אולם יימנע מלשפשפם ביד או במטלית כשהם
 במים.

וכן **מפות העשויות מניילון ומפלסטיק** – כתב (שם ה), מותר לשרותם אך יש להימנע מלשפשפם. והביא
 בשם הגרשו"א זצ"ל שאמנם אפשר שמינים אלו אינם דומים לעור, שהרי אינם בולעים כלל, ודומה
 לכלי עץ שמוותר לשפשפם במים, מ"מ אין להקל בסברא בדבר שיתכן שהוא בכלל 'ספקא דאורייתא'.
 וכן בשו"ת שבט הלוי (ח"ה לו) חכך בדבר ולא הכריע להקל.

ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב עו) כתב שמסתבר להקל בדבר כי אין לדמותו לעור ודומה יותר לכלי עצים
 ומתכות, והגם שהן מפות רכות, אין ניקוין מענין 'כיבוס'. וסיים: 'אבל מכל מקום כיון שלא שייך למצוא
 דין זה מפורש, דהוא מין חדש שדורות שלפנינו לא ראו אותם – מן הראוי להחמיר שלא לשפשף בידים
 בחוזק, שהוא כעין שפשוף צדו זה על זה, ורק לנקות על ידי מים בקלות יש להקל לכלי עלמא'.
 ובשו"ת אור לציון (להגר"צ אבא שאול זצ"ל. ח"ב כד,ו) התיר לשטוף ולשפשף מפת ניילון העשויה מקשה
 אחת.

ואולם אם היא ארוגה כמו בגד – כתב – יש בה משום איסור ליבון. ומשמע מדבריו שמפה ארוגה, הגם
 שהיא מחומרים סינטטיים, דינה כבגד לכל דבר, ואפילו שרייתה אסורה. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי
 (שם).

ולכאורה הסברא הפשוטה נותנת כן, שהרי מה שאמרו שער שונה (ע' בסוגיא בזבחים) אינו מפני גזרת הכתוב שהרי גם בו שייך
 'כיבוס' כמפורש בתורה, אלא היות וצורת נקיונו שונה משאר בגדים [וגם בו עצמו יש חילוק בין קשים לרכים], לכך שרייתו
 אינה כיבוס. ואם כן מה לי בגד מבד טבעי מה לי מחומר אחר, אם דרכו לכבסו כאשר בגדים מדוע ישתנה דינו.
 ואולם בספר שמירת שבת כהלכתה כתב להקל בבגדים העשויים מחומרים סינטטיים בלבד, שמוותר
 לשרותם במים (טו,ו), הגם שהם ארוגים כשאר בגדים.

נעלי עור מאובקות; בשו"ת אור לציון (שם כד, א) מתיר להסיר האבק מעליהם ביד ללא שינוי, אבל לא יכוין להבריקים. וכיו"ב כתב בשמירת שבת כהלכתה (טו, לו), אלא שיוזהר לנגבם – ביד או במטלית – בקלות כדי שלא להבריקן. ובשו"ת שבט הלוי גם כן העלה להתיר מצד הדין, אלא שסיכום: 'על כן, סתם ניעור במה שדופק ברגליו על הקרקע – פשיטא לי דאין איסור, אלא גם קנוח בסמרטוט יבש מן האבק בודאי אין מעיקר הדין איסור אלא דזה אין רצוני להתיר, וכבר נהגו בזה איסור מעולם'. וכן בספר חדושים ובאורים (טו, יא) כתב שבמנעלים שבזמננו יש להמנע מלקנחם בסמרטוט [אם לא כשיש עליהם טיט לח או לשלשת לחה] כי יכול להוסיף להברקתם, ובשפשוף הגורם להברקה הוא בכלל 'צובע'.

'לא שנו אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור'. קשה, הלא מדובר בחבית מלאה יין כמבואר בהמשך הגמרא ובפרש"י, ואם כן מדוע לא תחשב החבית בסיס לדבר האסור והמותר דהיינו היין, והרי זה דומה לכלכלה מלאה פירות שהאבן בתוכה. יש אומרים כיון שהאבן מונחת מעל החבית, מופרשת מהיין – נחשבת החבית בסיס לדבר האסור (עפ"י תוספת שבת שט, ג ועוד. נראה לבאר הטעם כאילו יש כאן שני בסיסים, בסיס אחד ליין ובסיס אחר לאבן). ויש מי שפירש שהאבן הונחה שם מדעת כדי לשמור היין שלא יפוג ריחו, ועל כן הנחתו על החבית חשובה ועיקרית כמו היין, הלכך החבית כולה עם היין שבתוכה נחשבת כבסיס לאבן (עפ"י בית מאיר, ע"ש).

'מאן תנא דכל היכא דאיכא איסורא והיתרא בהיתרא טרחינן באיסורא לא טרחינן... הבורר קטנית ביום טוב...' יש לתמוה, מה צריך לטעם 'מטרח בהיתרא' והלא ניעור החבית מהאבן שעליה אינו אלא טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, משא"כ טלטול האבן בידיים שהוא טלטול גמור (כן הקשה בחדושי בית מאיר, ע"ש)?

וכתב הרמב"ן לפרש (וע' גם בתורי"ד) שכשם שהפסולת המעורבת בפירות ניטלת בפני עצמה ואין בה איסור מוקצה, כך האבן שעל פי החבית נידונה כפסולת, שאין חילוק אם האבן על החבית או בתוכה [והענין הוא שכל אוכל המעוכב על ידי מוקצה מותר להפריש המוקצה ממנו ולא גזרו עליו משום מוקצה, והוא הטעם שבאוכל מרובה מותר להפריש הפסולת. ומכאן למדנו שמותר להסיר זבוב או שאר מוקצה מהכוס והעקרה בשבת (במקום שאין איסור 'בורר'), ואין בדבר משום מוקצה. עפ"י חזון איש מז, טו].

'היתה החבית מונחת באוצר או שהיו כלי זכוכית מונחין תחתיה'. נראה לפרש: היתה מונחת באוצר בין חביות ואין אפשרות להטותה, או שאפשר להטותה אלא שכלי זכוכית תחתיה וחושש שישברו. [ויתכן לפרש כן גם בכוננת רש"י, שא"א להטותה כמו שהיא, ואם יגביהנה ויטה – ירא לשבור חביות אחרות] (עפ"י חדושים ובאורים).

'דסקיא' – ('דיוסקיא') דו-שק; זוג שקים מחוברים המונחים מעל החמור (עפ"י הערוך 'דיוסק' ועוד).

'ולא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד'. ולענין כלי שמלאכתו לאיסור, מחלוקת הראשונים היא אם מותר לטלטלו על ידי ככר או תינוק, כמובא לעיל כג.

דף קמג

'אשה לא תכנס לבית העצים ליטול מהן אוד'. האוד הוא קנה עץ שחותים וגורפים בו את התנור. לפרש"י נראה שאסור משום שהעצים מיועדים להסקה והרי נתקצו מכל שימוש אחר כגון עשיית אוד. ולפרוש הלכות גדולות ושאר ראשונים טעם האיסור הוא משום 'תיקון כלי', ואף על פי שלא עשה בו מעשה לתקנו, מכל מקום הרי עושהו לכלי ביום טוב. כמו כן אסור ליקח חתיכת עץ לעשות ממנו בריח, אלא אם הכינו מערב יום טוב לכך, וכן כל כיוצא בזה (עפ"י ט"ז ועוד, מובא במשנ"ב תקו סק"ב).

'מסלק את הטבלא כולה ומנערה'. הטעם שאינה נאסרת משום 'בסיס לדבר האסור' – הואיל ובאמצע השבת הונחו העצמות ודעתו לסלקן, לכך לא נעשתה 'בסיס' (הדושי הר"ן. יש שכתבו זאת כשני תירוצים, שאין בסיס באמצע השבת, אי נמי אין בסיס כשדעתו לסלקן. עתוס' ריש ביצה; וע"ע בעל המאור סו: בדפי הר"ן). ויש מתרצים, כיון שלא הניחן בכוונה שם, שאינו חושש היכן יפלו – אינו 'בסיס' (עפ"י תוס' ריש ביצה). ע' מגן אברהם (רסו סק"ד שח סק"ג) שנקט שאין נעשה 'בסיס לדבר האסור' אם לא היה עליו המוקצה בין השמשות. וכן נקט שכשהניחו על מנת ליטלו אינו בסיס. והוא הדין בהנחה אקראית (ע"ש שט סק"ו). ובחזו"א פירש דעת התוס' (קכג) משום שדעתו לסלקן לכך אינו 'בסיס' אבל בלאו הכי, אעפ"י שהונחו בשבת עצמה נעשתה הטבלה 'בסיס'. וכן נקט בדעת הר"ן הנ"ל. וע"ע להלן קנד:

'ספוג' – כמין צמר, נעשה לחוף הים (מובא במשנ"ב שכ סקמ"ה). והערוך פירש שהוא גדל על ראש דג גדול (מובא ברמ"א שם יח). **'אם יש לו עור בית אחיזה – מקנחין בו'** שאפשר לקנח בלא סחיטה (עפ"י רש"י ורמב"ם כב, טו; פסקי הר"ד והדושי הריטב"א). והראב"ד פירש: אפילו ודאי יסחוט מותר, שכשיש לו בית אחיזה הריהו כצלוחית מלאה מים, שמתר להריק את מימיה. **'בין כך ובין כך ניטל בשבת' – ככלי שמלאכתו לאיסור, ולא גזרו עליו** (ריטב"א). **'ואינו מקבל טומאה' – מפני שאין קיבולו נחשב כ'בית קיבול'** שאמרה תורה בשאר כלים. ולפי הערוך שהוא חלק מהדג, לכך אינו מקבל טומאה מפני שכל כלי העשוי מחית הים טהור כדתנן בכלים יז, יג (ע' אגרות משה יו"ד ח"ג ג).

'הני גרעינין דתמרי, ארמייתא – שרו' במקום שמאכילים את התמרים לבהמות כגון בבל ויריחו, אבל במקום שאין מאכילים אותם – אסור (רי"ף. והוא הדין במקום שאין הבהמה מצויה. פוסקים).

'עושה אדם כל צרכו בפת'. במסכת ברכות (ג:) העמידו דברי שמואל כרבי אליעזר אבל חכמים חולקים ואוסרים. והלכה כחכמים (ע' או"ח קעא). ואולם במקום אחר אמרו שלא התיר שמואל אלא בשימוש שאינו מפסיד הפת [ואף כאן, אין הפת נפסדת בכך שמניח עליה גרעיני התמרים ומטלטלם באמצעותה], ולפי זה אפשר להעמיד דבריו אף לחכמים, שלא אסרו במקום שאינו מפסיד הפת. וכן פסק בה"ג שמתר לעשות שימוש באכלים אם אינם נפסדים בכך. וכן נקטו התוס' ורבנו יונה (בברכות שם) כבה"ג, והתירו לסמוך הקערה בפת באופן שאינה נמאסת. וכן מובא בשלחן ערוך (או"ח קעא). ומדברי ר"ח (בתוס' שם) משמע לאסור אף במקום שלא תיפסד הפת. וע' פרטים נוספים בסיכומים לברכות ג:

הוא הדין בישיבה תחת הקורה שבראש המבוי, אבל אפשר שאם יש למבוי צורת הפתח מותר. ואולם בצורות הפתח שלנו שגבוהות מאד – אסור, ואפילו פתוח לכרמלית שהוא חשש באיסור דרבנן (הכרעת המשנ"ב שסה ס"ק כט – כהמ"א ומא"מ דלא כב"ח). ועל פתח החצר מותר, בין שפתוח לרשות הרבים בין לכרמלית – שיש בו היכר (רא"ש; או"ה שסה, ה).

י. אמר רבא: לא יצדד אדם חבית בקרקע, שמא יבוא להשוות גומות.

- א. מתוס' ומהרשב"א משמע שהחשש הוא שמא יתכוין להשוות גומות בטעות. ויש מפרשים שצידיד החבית עצמה מיישרת פני הקרקע ודאי (ע' שו"ע סוסי"י שלו ובנו"כ; קרבן נתנאל אות ח). ומדובר בחבית מלאה. וכשם שאסור ליישבה כך אין להטותה על צדה ולערות ממנה, כי בזה הוא עושה חפירה, ואעפ"י שמקלקל הוא והיא מלאכה שאינה צריכה לגופה וגם חופר כלאחר יד – מדרבנן אסור, אלא יגביהנה מהקרקע וישפוך (משנ"ב סוסי"י שלו, ממג"א – עפ"י הלכות גדולות סופכ"ד. וצ"ע מהא דתנן 'האבן שע"פ החבית מטה על צדה', ואמנם בבה"ג לא הובא דין זה, אך שאר פוסקים הביאוהו. וצ"ל שמדובר שם כשהיא נתונה על דבר אחר ולא על הקרקע. עפ"י הגר"ח"ק שליט"א).
- ב. נחלקו הדעות בין האחרונים אם גזרו גם בקרקע מרוצפת. ומסתבר שאם כל בתי העיר מרוצפים אין להחמיר בזה (משנ"ב ושעה"צ שם).
- ג. אין חילוק בכל זה בין שבת ליום טוב (משנ"ב שם).

יא. אמר רבא: לא יהדק אדם מוך בפי הפך, שמא יבוא לידי סחיטה.

מדובר במוכין או במטלית לחים, אבל ביבשים מותר (עפ"י ר"ח; מג"א ומשנ"ב ובאה"ל שכ"טז). ואפילו אם עשויים לכך, ואפילו בשאר משקים שיש סוברים שאין בהם משום 'מלבן' – אסור משום 'דישה', שסוחט המשקים הבלועים במוך לתוך הכלי, ו'פסיק רישיה' הוא או קרוב לכך (עפ"י משנ"ב שם).

פרק אחד ועשרים; דפים קמא – קמב

- א. נטילת אדם עם חפץ בידו, האם נחשבת כנטילת החפץ עצמו, לענין טלטול מוקצה והוצאה מרשות לרשות?
- ב. האם מותר להעלות את המדומע בשבת ולהתירו על ידי כך לזרים?
- א. הנוטל אדם ובידו חפץ, נחשב כנוטל את החפץ בעצמו. ולכן המוציא תינוק חי וכיס תלוי לו בצוארו, או שהתינוק מחזיק בידו כלי כלשהו, או על כתפו – חייב משום הוצאת הכלי, גם אם על הוצאת התינוק פטור [כרבי נתן האומר 'חי נושא את עצמו']. כן אמר רבא ותניא כוותיה.
- [לעומת זאת המוציא תינוק מת וכיס תלוי בצוארו – פטור; על המת פטור משום 'מלאכה שאינה צריכה לגופה', כרבי שמעון. ועל הכיס משום שמבטל אותו לגבי התינוק המת (אגב מרירותו (רש"י ותוס'), או גם משום שאין לו בו צורך והריהי מלאכה שא"צ לגופה. תוס').]

מבואר בגמרא שכן הדין לענין טלטול מוקצה, אלא שתינוק שיש לו געגועים על אביו, התיירו לאביו ליתלנו אעפ"י שהאבן בידו (שאם לא יטלנו יחלה (ראשונים), ולא הצריכו שישליך תחילה האבן מידי, שלא יצעק ויבכה. תוס'). ודוקא אבן אבל דינר לא (רבא) – חוששים שמא יפול הדינר מידי והאב יביאנו בידי (ולא התיירו משום געגועים טלטול בידי. עפ"י תוס').

א. גם לאחוז ביד התינוק כשהולך ברגליו אסור כשיש בידו דינר, שמא יפול הדינר ויביאנו בידי (רש"י). ויש מתירים בזה (רמב"ן, מובא בר"ן). וכתב באליה רבה שיש לסמוך על דעה זו משום סכנת חולי. והב"ח כתב להחמיר כסברא ראשונה (מובא בבאה"ל ר"ס שט).

ב. משמע שלא אסרו טלטול שלא בידיים במקום סכנת חולי (ע' מגן אברהם שט, א. ויש צד לומר שאפילו טלטול בידיים מותר במקום חולי, ורק בינר אסור שמא יעבירונו ד' אמות ברה"ר. ע' פמ"ג שם). ולפירוש הר"ד בסוגיא אין ראייה לדבר כי מדובר בטלטול מן הצד המותר לצורך, וגעגועי הילד לאביו [בלא חשש חולי] נחשב 'צורך'.

ב. רבי יהודה אומר: מעלים את המדומע באחד ומאה. כלומר מדה מסויימת של תרומה שנפלה לתוך מאה של חולין, מותר להעלות בשבת מהתערובת כשיעור התרומה ובכך יהא השאר מותר לזרים. פרשו בגמרא שלכך אין זו פעולת 'תיקון' שגזרו עליה, כי סובר רבי יהודה שיכול להתחיל לאכול ע"י שנותן עיניו בצד זה (להעלותו לאחר זמן לתרומה) ואוכל בצד האחר, נמצא שמעשה ההעלאה אינו נצרך להתיר הלכך אינו נחשב 'תיקון'. רבי שמעון בן אלעזר אינו מתיר להעלות בשבת אלא נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד זה. ולדעת הסוברים שאין התר אלא על ידי העלאה בפועל, אסור להעלות בשבת. להלכה אסור להרים, כי אין התר לתערובת אלא על ידי העלאה ממש. וכן הדין לכל ביטול איסורים ע"י תוספת התר (לדעות המתירים באופנים מסויימים), אסור לבטל בשבת [ומשמע בפשטות שה"ה ביום טוב. ע' קה"י ה], ואפילו בכגון מדומע שמותר לכהן, אסור להתיירו לזרים כמבואר בסוגיא (ע' שער המלך יו"ט ב, ו דף כ ע"ד; חדושים ובאורים תרומות ה). ואולם דבר שנתערב והותר מן הדין, רק משום חומרא נוהגים להתירו על ידי פעולה, כגון איסור שנתערב בהתר יבש ביבש – מותר להשליך אחד בשבת (עפ"י מגן אברהם שכן סקי"ז ובמחצה"ש). מדברי כמה ראשונים (עתוס' רמב"ן ורא"ש פסחים מו) מבואר שמותר לבטל תרומת חו"ל ביום טוב. ואפשר שסוברים ששונה תרומת חו"ל דמעיקרא לא גזרו עליה כשהיא בתערובת, הלכך אין כאן התרת איסור בחפצא אלא שמביא הדבר לידי מצב שלא גזרו עליו מעיקרא (עפ"י קהלות יעקב ביצה ח).

דף קמב

רלב. מה דין טלטול הדברים דלהלן בשבת?

א. כלכלה ואבן בתוכה.

ב. תרומה טמאה וטמאה המונחות בכלי אחד, או תרומה טמאה וחולין.

ג. אבן שעל פי החבית; מעות שעל הכר.

ד. טלטול מוקצה על ידי הנחת דבר המותר עליו, במקום הפסד.

א. שנינו, נוטל אדם כלכלה והאבן בתוכה. והעמיד רבי יוחנן למסקנא בכלכלה פחותה שהאבן נעשית לה דופן, אבל בלאו הכי יש לנערה עם הפירות שבתוכה עד שהאבן תסולק לצדדים וינערנה ארצה, ואז יטול הכלכלה.

שיח

ומשמע בגמרא שאם אי אפשר על ידי נייעור, מותר לטלטל הכלכלה כאשר היא מלאה פירות, שנעשית בעיקר בסיס לפירות ולא לאבן. וגם באופן זה, אם אפשר לנער הכל על הקרקע (ויקפיד שלא יתפזרו אהת הנה ואחת הנה, כי אז אסור ללקטם לכלכלה. פוסקים) בלא הגבהת הכלכלה (או שיכול [בקל] ללקט הפירות אחד אחד בלא חשש קלקול. עתוס) – יעשה כן וינער האבן ושוב ילקט הפירות לכלכלה. אך אם יטנפו הפירות עי"כ, מותר לטלטלה עם האבן. ואולם אם אין פירות בכלכלה, נעשית הכלכלה בסיס לאבן ואסורה בטלטול.

א. וכן נקטו הפוסקים שבסיס לדבר האסור והמותר, וההתר חשוב מהאיסור, אם אפשר בנייעור – ינער, ואם אי אפשר משום הפסד או כגון שצריך את המקום – מותר להגביה. וישנה דעה בראשונים שלעולם מותר לטלטל אף אם אפשר בנייעורם (עפ"י אור זרוע סו"י פו, ולא הובא בפוסקים).

וכשהאיסור חשוב מההתר הרי זה 'בסיס לדבר האסור'. ואפילו בשוים בחשיבותם (אחרונים, מובאים במשנ"ב שי סקל"ג. והעירו (בא"ת כרך ד עמ' כ) שבאו"ז סו"י פו אין משמע כן).

ב. ישנם דברים גרועים מאבן שאינם חשובים כלל, שהם בטלים לכלי, כגון שיווי הכוס הבטלים אגב הכוס (תוס' עפ"י ביצה כא).

ב. מטלטלים תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין. ואם אפשר בנייעור, כגון בפירות שאינם מיטנפים – ישליך הכל ויטול הפירות שצריך. וכן אם הטהורה למעלה – יטול אותה לבדה ותישאר הטמאה במקומה. וכל זה כשצריך רק את התרומה הטהורה, אבל אם צריך את מקום הכלי, מותר לטלטל הכל.

ג. האבן שעל פי החבית – מטה על צדה והיא נופלת. היתה בין החביות או שהיו כלי זכוכית מונחים תחתיה (ומתירא שמא ישברו) – מגביה ומטה על צדה והיא נופלת. וכן מעות שעל הכר – מנער את הכר והן נופלות.

לפי מה שכתב בה"ג (מובא במשנ"ב סו"י שלו) שאין להטות חבית על הקרקע משום עשיית חפירה, צריך להעמיד שהיא נתונה על עצם קשה כגון קרש וכד' (עפ"י מכתב מהגר"ח קניבסקי שליט"א).

ודוקא בשוכה, אבל הניחם מדעת נעשתה החבית או הכר בסיס לדבר האסור ואסור להטותה / לנער (רב). לעיל (קכה): נחלקו בדבר רבה ורב יוסף בדעת רבי יוחנן, האם במניח את האבן נעשתה החבית בסיס ונאסרה, או להפך, נעשית האבן כיסוי לחבית ומותרת בטלטול. וכן פסק הרי"א ז' דלא כשאר פוסקים.

היה צריך את מקום החבית / הכר – מטלטלו בעודן עליו (רבי יוחנן; חייא בר רב מדיפתי). טלטול החבית או הכר לצורך המוקצה – אסור [שלא התירו טלטול מן הצד אלא לצורך דבר המותר]. והמגן-אברהם אסר אף בהטיה ונייעור, ויש מפקפקים בזה (ע' שער הציון שט, יז). ואם עושה כן בגופו ולא ביד, ודאי מותר (משנ"ב שם סק"ד).

ד. א"ר אושעיא: שכה ארנק בחצר – מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו. וכן אמר רב יצחק בשכה לבינה. וכן הורה רבי יוחנן במעשה ששכחו דסקיא (= זוג שקים מחוברים) מלאה מעות בדרך רשות הרבים. וכן פסק מר זוטרא – בשוכה. [וכן משמע דעת רב יוסף, בשוכה במקום התורפה ומשום הפסד ממון. ערש"י]. ואילו רב אשי אמר שלא התירו לטלטל ע"י ככר או תינוק אלא למת בלבד (שלא יסריח ויתגנה).

[רבא ואביי נהגו לטלטל עומרים / גזול-שחוט ע"י הנחת דבר התר, אך מבואר בגמרא שבפעם מותר מן הדין לטלטלם ללא הנחת אותו דבר שראויים הם לשימוש אדם, אלא שאדם חשוב יש לו להחמיר].
 הלכה כרב אשי שלא התירו לטלטל ע"י הנחת דבר התר אלא במת בלבד (עפ"י שו"ת הרשב"א תתמו; או"ח שי"א, ה). ודעת הרא"ש להתיר בכלי שמלאכתו לאיסור. והרבה ראשונים חולקים על כך, אם לא בהנחת דבר המיוחד לאותו כלי, כגון שום במדוכה שלו (מובא במשנ"ב שח סקכ"ו). מדברי התוס' (קמג. ד"ה רבא) מבואר שהתירו לטלטל גרעיני תמרים שנאכלו בשבת על ידי חפץ אחר, הואיל ואי אפשר היה לטלטלם מבעוד יום, ואפילו לאדם חשוב (ולכאורה כן הדין לדעתם גם בשאינם ראויים למאכל בהמה כלל). והרמב"ן (שם) חולק.

דף קמג

רלג. א. האם מותר להעביר עצמות קליפות ופירורים מעל השלחן בשבת?

ב. האם מותר לטלטל גרעיני תמרים?

ג. האם מותר לקנח את הטבלה בספוג? ומה דינו של הספוג לענין טלטול בשבת וקבלת טומאה?

א. נחלקו בית שמאי ובית הלל האם מותר להעביר בשבת עצמות וקליפות מעל השלחן, שהמוקצה משימוש אדם אינו אסור בטלטול, או מסלק הטבלה כולה ומנערה ולא יטלטלן בידיים (לגסת המשנה, בית שמאי מתירים ובית הלל אוסרים אבל רב נחמן אמר שמוחלפת השיטה, וכן משנת עדיית מסייעת לדבריו. תוס').

רש"י (כאן וריש ביצה) כתב שמדובר בעצמות וקליפות שאינן ראויות למאכל בהמה. והתוס' ורי"ף וש"פ (ועריטב"א) חולקים וסוברים שדוקא בראויות לבהמה אבל כשאינן ראויות כלל, אפילו מאן דלית ליה 'מוקצה' אוסר.

וכן פירורים פחות מכזית ושיער אפונים ועדשים, מותר להעביר מעל השלחן – מפני שהם מאכל בהמה. והעמידו בגמרא כרבי שמעון המתיר מוקצה, אבל לרבי יהודה (ובית שמאי) אסור להעבירם בידיים.

א. כאשר אין הקליפות והעצמות ראויות לבהמה [או שאין מצויה שם בהמה. מג"א] לדברי הכל אסורות בטלטול בידיים אלא מסלק הטבלה.

ב. סילוק הטבלה; יש אומרים שמגביהה ומטלטלה למקום שהוא רוצה לנערה (ע' מלחמות ה'. ולכאורה משמע כן מתוס' (ד"ה רבא) שכתבו שאפילו לרבי יהודה מותר לטלטל הגרעינים אגב כלי או לחם, כמו שנהג רבה ושאר אמוראים. אך י"ל שמדובר כשהיו צריכים למקום הטבלה שאז מותר לכו"ע). ויש אומרים שאין להגביה אלא מנערה במקומה (ע' ברשב"א שני תירוצים. וכדעה זו נקט השו"ע שח, כז).

ואם יש על הטבלה דבר מאכל הראוי לאדם וכד', יכול להגביהה ואין צריך לנערה [ואפשר אף לכתחילה רשאי להניח עליה פת וכד' ולהגביהה, אם קשה לו הניעור. מג"א. ואם מתחילה היה עליה פת ואח"כ סילקה – ערש"ש וחז"ב ריש ביצה]. וכן אם צריך את מקומה, בכל אופן רשאי להגביהה ולטלטלה מעל השלחן (או"ח שח, כז).

ב. כשם שמותר ליטול הטבלה, כך יכול להעביר הקליפות על ידי סכין או כלי אחר אם הוא צריך להשתמש באותו מקום, שזהו בכלל 'טלטול מן הצד' לצורך דבר המותר (משנ"ב שח ס"ק קטו, מפמ"ג. וכן נקטו הגרשו"א הגריש"א והגרי"ש). ויש אוסרים (עפ"י שו"ע הגר"ז שח, ס רנט קו"א ג; חזו"א מז, יד). ואם נתקבצו הרבה יחד ומאוס עליו להשאירן כך – לדברי הכל מותר להעבירן בידיים, כדין גרף של רעי (משנ"ב שם).